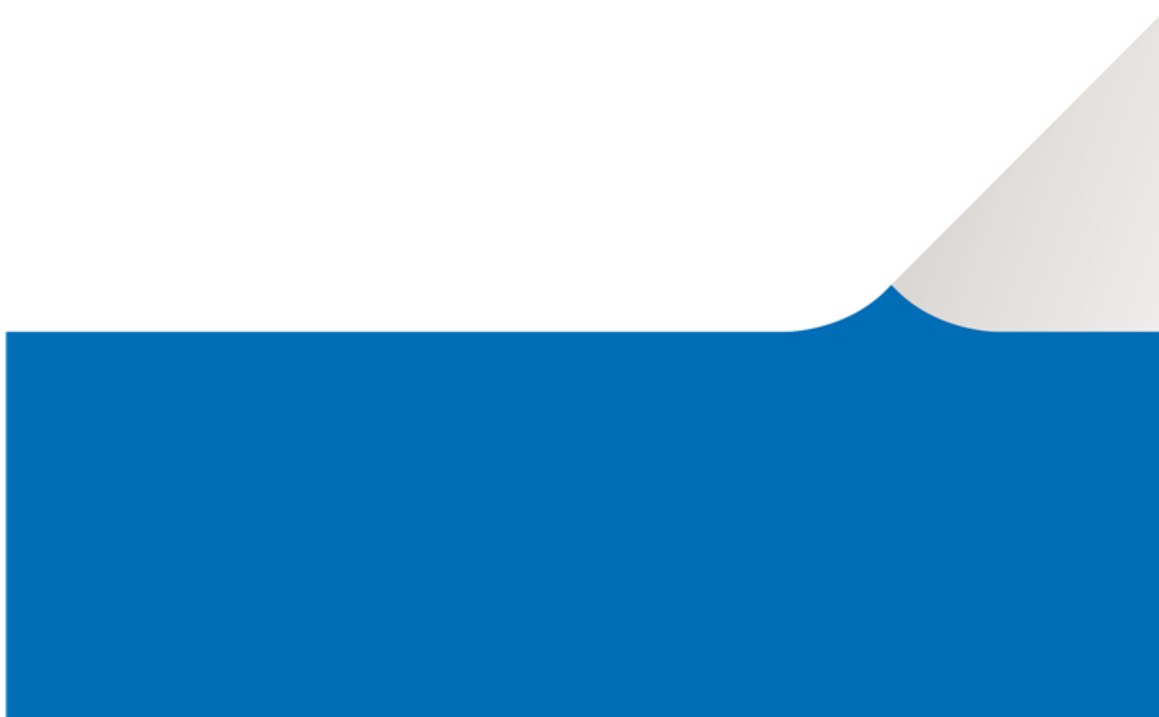

Vold i nære relasjoner

Kunnskapsgrunnlag

Innholdsfortegnelse

Forord	3
Vold i nære relasjoner - Hva er det?	3
Barn og unge utsettes for vold i familien	5
Personer med nedsatt funksjonsevne utsettes for grovere overgrep	7
Eldre over 65 år utsettes for vold i nære relasjoner	8
Psykisk helse og rus	9
Personer med innvandrerbakgrunn utsettes for vold av partner og partners familie	9
Negativ sosial kontroll	10
Formelle bestemmelser	12
Taushetsplikt	12
Samtykke	12
Meldeplikt/opplysningsplikt	12
Avvergelsesplikt	13
Sentrale tjenester som er viktige i arbeidet mot vold i nære relasjoner	14
Ansatte i Larvik kommune	14
Politiet	14
Krisesenteret Vestfold	15
Barnevernvakta	15
Alarmtelefonen for barn og unge	15
Senteret mot incest og seksuelle overgrep (SMISO) i Vestfold	16
Statens Barnehus i Sandefjord	16
Ambulerende voldtektmottak i Vestfold. SO – teamet, fra 14 år	16
Familievernkontoret	16
Alternativ til vold (ATV) Vestfold	16
Tannhelsetjenesten	17
Røde Kors-telefon om tvangsekteskap og kjønnslemlestelse	17
Kompetanseteamet mot negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse	17
Vern for eldre	17
Fagteam for forebygging av negativ sosial kontroll og æresrelatert vold	18
Minoritetsrådgivere	18
Nora - Nettportal om negativ sosial kontroll	18
Kilder og referanser	19

Larvik
kommune

Forord

Å bli utsatt for vold i nære relasjoner kan medføre alvorlige og langvarige fysiske og psykiske helseplager som posttraumatisk stresslidelse, angstlidelser, depresjoner, skadelig rusmiddelbruk, spise- og søvnforstyrrelser, selvskadning og selvmordstanker. Volden kan føre til isolasjon, økonomiske problemer, mangelfull utdanning og arbeidsledighet.

Skadevirkningene for barn, som enten selv utsettes for vold eller opplever vold mellom voksne i familien, er store. En uholdbar omsorgssituasjon i barndommen gir risiko for utrygghet, redusert helse og livskvalitet også i voksen alder, og kan øke risikoen for selv å bli voldsutøver eller voldsutsatt som voksen.

Volden har også betydelige samfunnsøkonomiske kostnader. Volden kan utløse behov for hjelpetiltak i skolen, psykisk og fysisk helsehjelp, barnevernstiltak, krisesentertilbud, sosialhjelp og bistand fra politi og domstol. Mange voldsutsatte mister også tilknytningen til arbeidslivet.

En analyse fra 2012 anslår at vold i nære relasjoner koster det norske samfunnet mellom 4,5 og 6 milliarder kroner årlig.¹

I 2021 lanserte regjeringen handlingsplanene "Frihet fra vold – Regjeringens handlingsplan for å forebygge og bekjempe vold i nære relasjoner 2021–2024"² og "Frihet fra negativ sosial kontroll og æresrelatert vold (2021-2024)".³ Begge gir en god oversikt over kunnskapsgrunnlaget, som vi benyttet oss flittig av i denne lokale versjonen.

"Barn og voksne skal ikke leve i utrygghet i sine egne hjem i frykt for personer de i utgangspunktet anser som sine nærmeste. Vi kan ikke godta at for noen er borte best fordi volden gjør hjemmet til et farlig sted. Alle skal ha friheten og muligheten til å leve trygge liv. "

Frihet fra vold - Regjeringens handlingsplan for å forebygge og bekjempe vold i nære relasjoner

Vold i nære relasjoner - Hva er det?

Vold i nære relasjoner kjennetegnes av at den utsatte har en nær relasjon til den som utøver volden. Det byr på noen helt spesielle utfordringer. Utsatt og utøver vil ha følelsesmessige bånd til hverandre og den utsatte kan i tillegg være økonomisk og materielt avhengig av voldsutøveren. Det kan derfor være vanskelig å bryte ut av et voldelig forhold. Vold er alvorlig kriminalitet som rammer den utsatte hardt og frarøver barn en trygg oppvekst.

Vold i nære relasjoner kan være grov, gjentakende og/eller kontrollerende. Den kan også være av mer episodisk karakter. Volden kan ta mange former: fysisk, psykisk, seksuell og økonomisk. Ofte opplever voldsutsatte ulike former for vold i kombinasjon. I dag har vold i nære relasjoner ofte en digital dimensjon, for eksempel ved at digitale plattformer og verktøy brukes til å kontrollere, trakassere, krenke eller true. Også grov omsorgssvikt, æresrelatert vold, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse er former for vold i nære relasjoner.

Psykisk vold er alle måter å skade, skremme eller krenke på som ikke er direkte fysiske i sin natur. Psykisk vold kan også utøves digitalt. Vold mot familiens kjæledyr kan også være en del av voldsbildet⁴. Personer som er

¹ Rasmussen, I., Strøm, S., Sverdrup, S. & Vennemo, H. (2012).

² Justis- og beredskapsdepartementet (2021)

³ Kunnskapsdepartementet (2021)

⁴ Dyrevernalliansen (2016)

utsatt for vold lever ofte i frykt for at volden skal gjenta seg og eskalere. Dette omtales som latent vold og kan være like skadelig for en persons helse som konkrete voldshandlinger.

Enkelte kan ha større risiko enn andre for å bli utsatt for vold i nære relasjoner. Kjønn er en viktig risikofaktor. Kvinner utsettes i større grad enn menn for alvorlig og gjentatt vold. I tillegg kan blant annet alder, etnisitet, funksjonsnedsettelse, kjønnsuttrykk, kjønnsidentitet og seksuell orientering påvirke risikoen. Også forhold som sosioøkonomisk status, migrasjon, nasjonal minoritetsbakgrunn, rus og graviditet kan ha betydning for utsatthet. Flere av disse faktorene kan virke sammen og bidra til økt risiko.

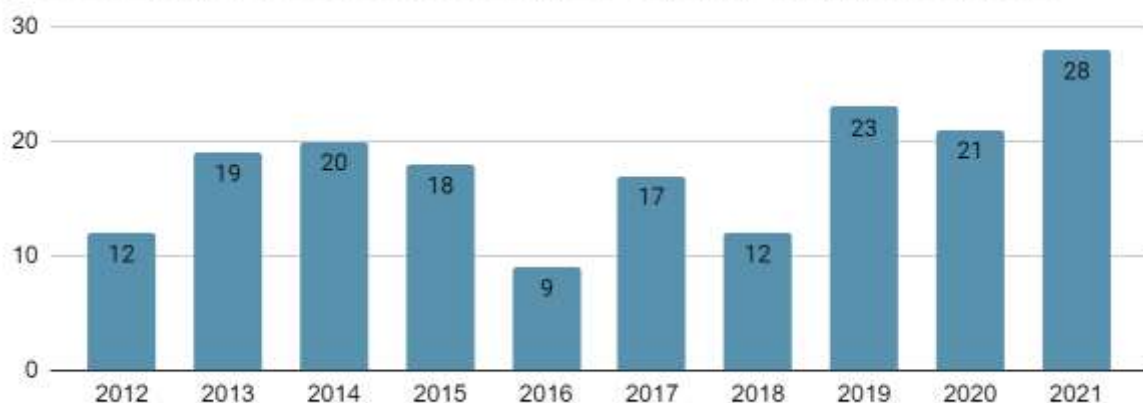
Flere kvinner enn menn utsettes for alvorlig og gjentatt vold i nære relasjoner

I en nasjonal omfangsundersøkelse fra 2014 oppgir 9,2 prosent av kvinnene og 1,9 prosent av mennene at de har blitt utsatt for alvorlig fysisk vold fra partner. 7 prosent av kvinnene og 0,8 prosent av mennene oppgir at de har opplevd to eller flere grove voldsformer som både grov fysisk vold og voldtekt. 9,4 prosent av kvinnene og 1,1 prosent av mennene har opplevd voldtekt i løpet av livet. Menn oppgir at de har blitt utsatt for mindre alvorlig vold i omtrent like stor grad som kvinner⁵.

En fjerdedel av alle drap i Norge er partnerdrap

Partnerdrap har de siste to tiårene utgjort en fjerdedel av alle drap begått i Norge. De fleste av de drepte er kvinner. I 2020 ble det begått 31 drap i Norge. Fem av drapsopferne var partner eller ekspartner til gjerningspersonen. I perioden 1990 til 2019 har partnerdrap kostet 259 personer livet⁶.

Antall saker i Larvik politidistrikt mishandling og grov mishandling i nære relasjoner med og uten kroppskrenkelse

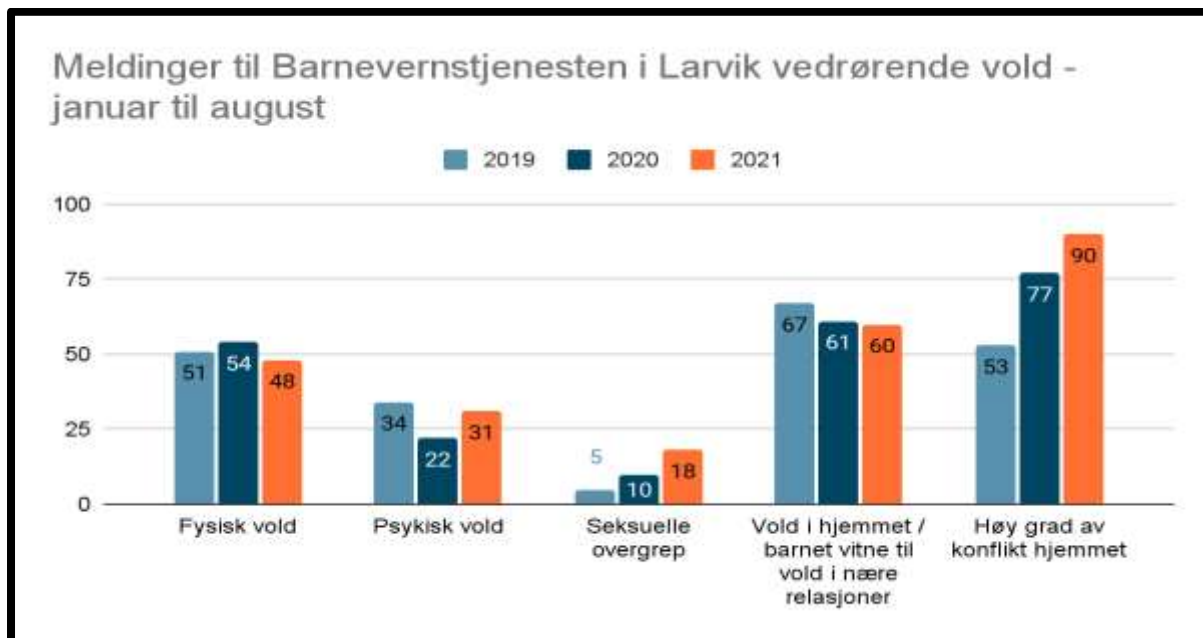
Bildetekst: Tallene svinger litt pr. år, og dette er små tall statistisk sett. En må derfor være veldig forsiktig med å si noe om trender/utvikling/nedgang/oppgang. Når tallene er små kan slik like gjerne skyldes tilfeldigheter.

⁵ Thoresen, S. & Hjemdal, O. K. (Red.) (2014).

⁶ NOU 2020: 17 «Varslede drap?».

Barn og unge utsettes for vold i familien

En nasjonal omfangsstudie fra 2019 om vold og overgrep mot barn og unge viser at 20 prosent av ungdommer har opplevd mindre alvorlig fysisk vold, og omtrent 5 prosent mer alvorlig fysisk vold fra foreldre eller omsorgspersoner. Omtrent 20 prosent har opplevd gjentatte psykiske krenkelser fra foreldre, og dette gjelder flere jenter enn gutter. 4 prosent har opplevd vold mot kjæledyr. Et viktig funn er at utsatte barn som oftest opplever flere hendelser og flere typer vold. Dette gjelder i større grad jenter enn gutter. Barn av foreldre fra land utenfor Norden opplever mer alvorlig fysisk vold enn barn der begge foreldre er fra Norge eller Norden. Vold mot mor er også betydelig oftere rapportert av ungdom med foreldre født utenfor Norden.⁷

Henvendelser til Barnevernsvakta Vestfold - alle tall gjelder Larvik.				
	Familiekonflikt	Familievold og trusler	Vold	Atferdsproblemer
2018*	8	12	0	13
	Høy grad av konflikt i hjemmet	Vold i hjemmet / barnet vitne til vold i hjemmet	Barnet utsatt for fysisk mishandling	Barnets atferd
2019	26	36	20	18
2020	10	19	20	24
Bekymringsmeldinger sendt fra Barnevernsvakta til Larvik				
	Høy grad av konflikt i hjemmet	Vold i hjemmet / barnet vitne til vold i	Barnet utsatt for fysisk mishandling	Barnets atferd

⁷ Aakvaag, H. F., & Strøm, I. F. (Red.) (2019).

		hjemmet		
2019	13	13	8	6
2020	7	5	5	8

* Barnevernsvakta hadde annet datasystem i 2018 med andre koder.

Barn som utsettes for langvarig traumatisk stress kan påføres fysiologiske endringer i hjernen, som følge av stadige «oversvømmelser» av stresshormoner. Voldsutsatte barn har forhøyet hvilepuls, de får ofte problemer med oppmerksomhet, uro og impuls kontroll som kan føre til dårlige skoleprestasjoner og dårlig sosial mestring. Det er like skadelig for barns utvikling å være vitne til vold, som det er selv å bli utsatt for vold. Barn som ser vold som rammer sine nærmeste, lever med den samme redselen som om volden skulle ramme dem selv. Situasjonen påfører barnet et liv med angst, skam og hemmeligholdelse.

Allerede i mors liv risikerer barnet å bli påvirket negativt av vold⁸. Det ufødte barnet kan bli rammet direkte gjennom spark og slag på mors mage eller indirekte gjennom mors stressreaksjoner. Forskning tyder på at dette kan føre til endrede strukturer i hjernen, som vil kunne gi varig nedsatt kognitive presentasjoner og uro hos barnet.⁹ Når gravide blir utsatt for vold, vil dette kunne føre til nedsatt helse og livskvalitet for det ufødte barnet, både etter at det er født og i livsløpet fremover.¹⁰

Omkring 40 % av de barn som vokser opp som vitne til vold utvikler hjelpetrengende psykiske problemer i løpet av livet, mens 20 % av barna selv blir voldsutøver som voksne. En regner med at de fleste voldsutøvere selv har opplevd vold og overgrep i sin oppvekst¹¹.

Det er like skadelig for barns utvikling å være vitne til vold, som det er selv å bli utsatt for vold.

FNs konvensjon om barnets rettigheter (Barnekonvensjonen)

Barnekonvensjonen artikkel 19 omhandler barns rett til ikke å bli utsatt for vold og overgrep fra foreldre og andre omsorgspersoner. I tillegg vil vi trekke frem § 3 og § 12.

- Barnekonvensjonen § 3: Til barnets beste
Handlinger som angår barn som foretas av myndigheter og organisasjoner skal først og fremst ta hensyn til barnets beste. Staten skal sørge for at de institusjoner og tjenester som har ansvaret for

⁸ Øverlien 2012

⁹ Sandman, C.A., Davis, E.P., Buss, C., Glynn, L.M. (2012)

¹⁰ Shay-Zapfen, G. & Bullock, L. (2010)

¹¹ Mossige, S. & Stefansen, K. (red.) (2007)

omsorgen eller vernet av barn, har den standard som er fastsatt, særlig med hensyn til sikkerhet, helse, personalets antall og kvalifikasjoner så vel som overoppsyn.

- Barnekonvensjonen § 12: Å si sin mening og bli hørt
Barnet har rett til å si sin mening i alt som vedrører det og barnets meninger skal tillegges vekt.
- Barnekonvensjonen § 19: Beskyttelse mot misbruk
Staten skal beskytte barnet mot fysisk eller psykisk mishandling, forsømmelse eller utnyttelse fra foreldre og andre omsorgspersoner.

Tvangsekteskap

Ved mistanke om at en person under 18 år står i fare for å bli tvangsgiftet har man som offentlig ansatt plikt og ansvar for å ivareta personens rettigheter etter norsk lov. Det utløser også meldeplikten til barneverntjenesten, jfr Barnevernloven. Barnevernet har ansvar for å hindre at barn blir utsatt for tvangsekteskap eller trusler om dette.

Tvangsekteskap kan også forekomme for personer over 18 år.

Kjønnslemlestelse (omskjæring)

Kjønnslemlestelse er straffbart i Norge. Man kan få fengselsstraff inntil 10 år hvis man medvirker til at en jente blir kjønnslemlestet eller hvis man ikke forhindrer at det skjer, dersom man hadde mulighet til det. Det er lov å være kjønnslemlestet når man kommer til Norge, men det er ikke lov å bli kjønnslemlestet etter at man har flyttet hit.

Kjønnslemlestelse (KLL) er en fellesbetegnelse på ulike typer av inngrep på jenter og kvinner hvor ytre kjønnsdeler fjernes helt eller delvis, eller påføres annen varig skade uten medisinsk begrunnelse. Det finnes fire typer kjønnslemlestelse ut i fra alvorlighetsgrad. Det kan være helseskadelig å være kjønnslemlestet og kan gi forskjellige komplikasjoner.

Kjønnslemlestelse skjer oftest når jentene er mellom 5 og 14 år. En grunn til mistanke om at en jente kan stå i fare for å bli kjønnslemlestet, kan f.eks. være hvis man får vite at en jente i rett alder som er fra land hvor det praktiseres kjønnslemlestelse, skal på lang ferie til hjemlandet.

Personer med nedsatt funksjonsevne utsettes for grovere overgrep

Kunnskapen om vold mot personer med nedsatt funksjonsevne er begrenset, men eksisterende kunnskap tyder likevel på at personer med nedsatt funksjonsevne i større grad enn befolkningen generelt utsettes for vold, trusler og seksuelle overgrep. Statistisk sentralbyrå (SSB) sin levekårsundersøkelse fra 2018 viser at 10 prosent av personer med funksjonsnedsettelse har vært utsatt for vold eller trusler, mot 5 prosent blant befolkningen for øvrig.¹² Norsk og internasjonal forskning viser at kvinner med funksjonsnedsettelser utsettes for de samme formene for vold som kvinner generelt; fysisk, psykisk, seksuell og økonomisk vold. Det ser imidlertid ut til at frekvensen er høyere og overgrepene grovere enn for kvinner generelt.¹³

Risikofaktorer for overgrep mot personer med utviklingshemming kan være:

¹² SSB (2019).

¹³ Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (2021a)

- Begrenset mulighet for å identifisere og eventuelt flykte fra en voldssituasjon – ytterligere økt risiko ved at den utsatte fremstår som «lett offer»
- Avhengighet av andres hjelp til for eksempel personlig hygiene hvor intimitetsgrenser blir overskredet
- Vanskelig å si ifra dersom man blir utsatt for overgrep av personer man er glad i og/eller er helt avhengig av
- Manglende opplæring og kunnskap om seksualitet, samliv og grensesetting

Eldre over 65 år utsettes for vold i nære relasjoner

Vold og overgrep mot eldre skjer i alle lag av befolkningen, og rammer begge kjønn. Vold i nære relasjoner og vold mot eldre er et underkommunisert samfunnsproblem.

Nasjonalt kunnskapscenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) sin nasjonale studie fra 2017 indikerer at mellom 56 000 og 75 000 hjemmeboende eldre har vært utsatt for vold og overgrep etter at de fylte 65 år. Den samlede forekomsten av vold og overgrep mot eldre hjemmeboende personer etter fylte 65 år, var mellom 6,8 og 9,2 prosent. Her var det ikke signifikante forskjeller mellom kjønnene. De fleste som hadde vært utsatt for vold og overgrep oppga psykiske overgrep, etterfulgt av fysisk vold, seksuelle overgrep og økonomiske overgrep. Utøver av volden var i de fleste tilfellene nærstående til den utsatte. NKVTS' studie viser at eldre som har vært utsatt for alvorlig fysisk vold eller alvorlige seksuelle overgrep tidligere i livet, er mer voldsutsatte også i eldre år.¹⁴

Risikofaktorer for overgrep hos eldre kan være generell aldersrelatert svekkelse, sykdom eller funksjonssvikt, omsorgsbelastning, isolasjon, redusert sosialt nettverk og/eller andre livsforandringer forbundet med høy alder.

Det kan være vanskelig å avdekke overgrep mot eldre, fordi temaet er tabubelagt og mange eldre lever isolert og tar lite eget initiativ for å få hjelp. En annen årsak til mulig underrapportering kan være at den eldre både har et avhengighetsforhold og et tillitsforhold til overgriper og derfor ønsker å beskytte overgriper. Mange eldre kan oppleve det skambelagt å bli utsatt for vold av sine nærmeste og/eller betrakte det som en privatsak. Er voldsutøver ens eget barn eller barnebarn kan det være ekstra vanskelig å be om hjelp til å beskytte seg. Mange utsatte ønsker også at den som utøver volden skal få hjelp. Andre kan være redde for at konsekvensen av å melde fra kan være at de blir isolerte eller at volden blir verre.

Mange eldre kan oppleve det skambelagt å bli utsatt for vold av sine nærmeste og / eller betrakte det som en privatsak.

¹⁴ Sandmoe, A., Wentzel-Larsen, T., & Hjemdal, O. K. (2017)

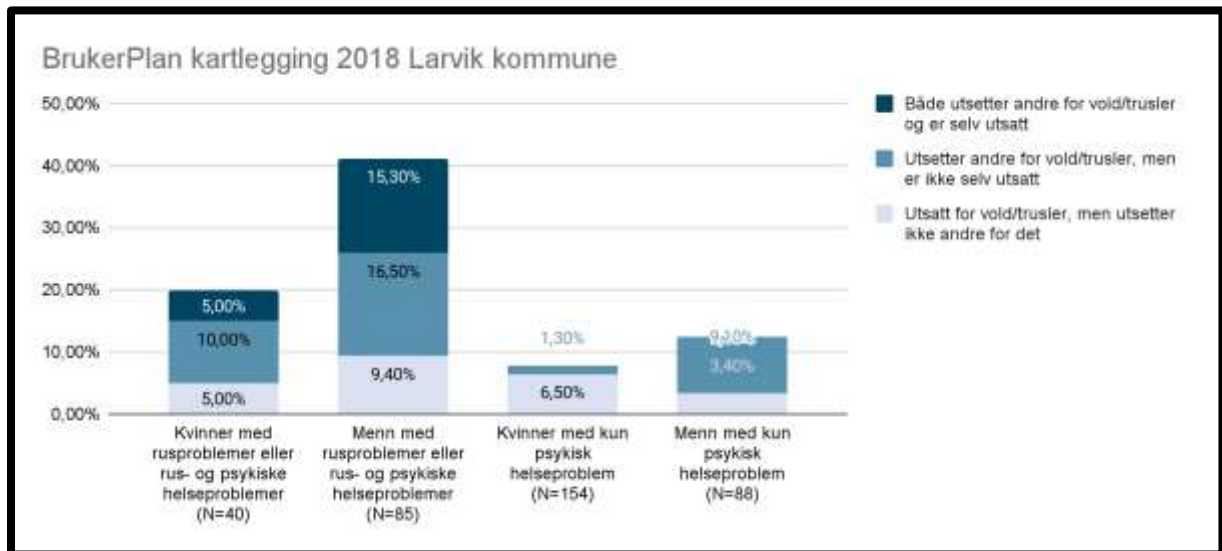
Psykisk helse og rus

De fleste personer med psykiske lidelser har ingen voldelig adferd. Selv om de kan begå voldshandlinger, er ikke forskningen entydig på hvor mye den psykiske lidelsen bidrar til volden.

Sammenheng mellom rusbruk og vold er godt dokumentert. Undersøkelser av voldsrelaterte straffesaker i Norge viser at voldsutøver ofte er påvirket av alkohol når vold blir utøvet. Rus er den største enkeltstående årsaken til vold. Barn med alkoholmisbrukende foreldre har 2,6 til 3,8 ganger forhøyet risiko for å oppleve svikt, vold og overgrep.¹⁵

Rusmisbruk og psykiske lidelser opptrer ofte sammen. Det dreier seg ofte om svært kompliserte samspill mellom en rekke faktorer som genetisk sårbarhet, oppvekstforhold, livshendelser og sosiale faktorer som sosialt nettverk og fattigdom. Rusforebyggende tiltak er voldsforebyggende tiltak. Også levekårsutfordringer gir økt risiko for rus og vold. Forebygging av vold i nære relasjoner forutsetter derfor en aktiv arbeids-, velferds-, rus- og familiepolitikk.

Personer med psykiske lidelser og/eller rusrelaterte utfordringer kan ha en høyere risiko og være mer sårbare for vold enn andre personer. Kartleggingsverktøyet «BrukerPlan» kartlegger omfanget av rus- og psykiske helseproblemer blant tjenestemottakerne. Nasjonale tall fra 2019 viste at 18 prosent av alle registrerte tjenestemottakere med rusmiddelproblemer og/eller alvorlige psykiske problemer i 2019 har opplevd vold eller trusler i hverdagen, enten ved å ha «vært utsatt for vold», «utsatt andre for vold», eller begge deler, siste 12 måneder. Kvinner er i større grad enn menn utsatt for vold.

Personer med innvandrerbakgrunn utsettes for vold av partner og partners familie

SSBs undersøkelse «Levekår blant innvandrere i Norge 2016» viser at innvandrerbefolkningen er mer utsatt for ulike levekårsbelastninger, herunder vold, enn befolkningen for øvrig.¹⁶ Innvandrerkvinner er mer utsatt for vold enn både innvandrer menn og kvinner i befolkningen for øvrig.¹⁷ SSBs undersøkelse viser at utsatthet for

¹⁵ Torvik, F.A. & Rognmo, K. (2011)

¹⁶ Vrålstad og Wiggen (red.) (2017).

¹⁷ Egge-Hoveid, K. (2017).

vold varierer med opprinnelsesland.¹⁸ Til tross for betydelig oppmerksomhet rundt temaet i offentligheten finnes det lite forskningsbasert kunnskap om omfang av og former for vold i norske familier som har opprinnelse fra andre land.

Intervjuer med kvinner med og uten innvandrerbakgrunn utsatt for vold, viste at flertallet av kvinnene med innvandrerbakgrunn var utsatt for vold fra mannen de var gift eller samboer med. Et mindretall var imidlertid utsatt for vold og sterk kontroll fra utøvere i mannens familie. Voldsutsatte kvinner som levde i arrangerte ekteskap, men også enkelte andre voldsutsatte kvinner med innvandrerbakgrunn, skilte seg ut ved at de i større grad var bundet til voldsutøver gjennom praktisk og økonomisk avhengighet – heller enn emosjonell tilknytning.¹⁹

Æresrelatert vold

Ære er et spørsmål om velferd, status og posisjon. Ære knyttes til en gruppe og enkelte i gruppen har ansvar for felles ære. Brytes reglene i gruppen av en eller flere mister gruppen æren; ære krenkende handlinger utført av en person rammer hele gruppen. Ærerelatert vold defineres som: «Overgrep som begås mot familiemedlemmer som ikke tilpasser seg storfamiliens krav om fortsatt å tilhøre opprinnelseslandets normer og tradisjoner.»

Æresvold er blant annet tvangsekteskap, utstøtelse, kontroll/isolasjon, æresdrap, dumping, eksil, fysisk og psykisk vold og tvang til selvmord.

Negativ sosial kontroll

I handlingsplanen Frihet fra negativ sosial kontroll og æresrelatert vold (2021-2024) forstås negativ sosial kontroll som press, oppsyn, trusler eller tvang som systematisk begrenser noen i sin livsutfoldelse eller gjentatte ganger hindrer dem i å treffe selvstendige valg om eget liv og fremtid. Dette gjelder for eksempel den enkeltes selvbestemmelse over egen identitet, kropp og seksualitet, frihet til å velge venner, fritidsaktiviteter, religion, påkledning, utdanning, jobb, kjæreste og ektefelle, og til å be om helsehjelp. I vurderingen av om et handlingsmønster utgjør negativ sosial kontroll, skal det tas hensyn til den kontrollerte partens alder og utvikling, samt til prinsippet om barnets beste.

I de senere år er det satt søkelys på at negativ sosial kontroll kan forekomme i ulike miljøer og befolkningsgrupper. Blant annet kan personer i tros- og livssynssamfunn preget av sterkt indre samhold og med liten kontakt med samfunnet for øvrig oppleve ulike former for kontroll og press. Det kan begrense livsutfoldelsen deres eller hindre dem i å ta selvstendige valg om eget liv og framtid.

¹⁸ Vrålstad, S. & Wiggen K. S. (red.) (2017).

¹⁹ Bredal, A. (2020).

*“Tanken på å bli utstøtt
gjør at jeg blir redd for å bli
ensom og isolert.”²⁰*

²⁰ Fra filmen “Jeg er mer enn hva du ser” (2020). KUN, Frihetsteater & RVTS-Sør

Formelle bestemmelser

Taushetsplikt

Utgangspunktet for alle instanser er at de er underlagt taushetsplikt om noens personlige forhold, jf. forvaltningsloven § 13. Dette innebærer at taushetsplikten skal overholdes med mindre det foreligger forhold som gjør at taushetsplikten viker. Dette gjelder alle tjenester.

Lov om helsepersonell § 21 sier at Helsepersonell skal hindre at andre får adgang eller kjennskap til opplysninger om folks legems- eller sykdomsforhold eller andre personlige forhold som de får vite om i egenskap av å være helsepersonell.

Barneverntjenestens taushetsplikt følger av barnevernloven § 6-7 første ledd og pålegger enhver som utfører tjeneste eller arbeid for et forvaltningsorgan eller institusjon etter barnevernloven taushetsplikt etter forvaltningsloven § 13 - 13e. Etter barnevernloven § 6-7 andre ledd utvides taushetspliktens område ytterligere i forhold til forvaltningsloven.

En tilsvarende henvisning finnes i barnehageloven § 20 og 22, Lov om sosiale tjenester i NAV § 44 og opplæringsloven § 15-1. Helsepersonells taushetsplikt følger av helsepersonelloven § 21. Opplysningsplikten følger av helsepersonelloven § 31-33, opplæringsloven §15-3 og barnehageloven §22.

Forhold som opphever taushetsplikten

Taushetsplikten er ikke til hinder for at barneverntjenesten gir taushetsbelagte opplysninger til for eksempel barnehagen dersom det foreligger samtykke fra foreldrene. Regelsett som åpner for samarbeid påvirkes rettslig i hovedsak av fem ulike regelsett om taushetsplikt. Det gjelder reglene om

- adgangen til anonymt å formidle opplysninger
- samtykke til å formidle opplysninger
- retten til å meddele opplysninger uavhengig av samtykke
- plikten til å gi opplysninger uavhengig av samtykke
- plikten til på eget initiativ å gi opplysninger uavhengig av samtykke

Samtykke

Lovbestemt taushetsplikt kan oppheves ved samtykke fra den som har krav på taushet, jfr. Forvaltningsloven § 13 a nr. 1 og pasient- og brukerrettighetsloven §5-1. Et slikt samtykke bør være skriftlig og nedfelt i en samtykkeerklæring. Taushetsplikten oppheves når det foreligger et informert samtykke. Med informert samtykke menes et samtykke gitt med forståelse for hvem som skal få opplysningene og hva opplysningene skal brukes til. Et slikt samtykke opphever taushetsplikten så langt som samtykket rekker. Det er viktig å merke seg at forvaltningen må vurdere samtykkets rekkevidde. Et samtykke kan helt eller delvis trekkes når som helst.

Anonymiserte opplysninger

Lovbestemt taushetsplikt oppheves når personopplysninger er tilstrekkelig anonymisert, jf. Forvaltningsloven § 13 a nr. 2.

Meldeplikt/opplysningsplikt

Meldeplikt til barneverntjenesten er et unntak fra taushetsplikten, jf. barnevernloven § 6-4 annet og tredje

ledd. Melde- og opplysningsplikten utløses når «det er grunn til å tro» at et barn blir utsatt for mishandling i hjemmet eller det befinner seg i en av de alvorlige situasjonene som barnevernlovens §§ 4-10, 4-11, 4-12 og 4-24 beskriver. Den som vurderer å melde fra til barneverntjenesten om et barns situasjon, må ikke ha sikker viten om barnet befinner seg i en slik alvorlig situasjon. Det er nok at mistanken er såpass underbygget at «det er grunn til å tro». I praksis vil det ofte være bekymring for barnets omsorgssituasjon eller barnets alvorlige atferdsproblem som aktualiserer melde-/opplysningsplikten. Meldeplikten er et selvstendig og individuelt ansvar som påhviler den enkelte ansatte. Hver og en må foreta en konkret og skjønnsmessig vurdering av situasjonen. Det er ikke tilstrekkelig å underrette en overordnet.

Den som vurderer å melde ifra til barneverntjenesten om et barns situasjon, må ikke ha sikker viten om barnet befinner seg i en slik alvorlig situasjon. Det er nok at mistanken er såpass underbygget at “det er grunn til å tro”.

Barneverntjenesten har adgang til å pålegge offentlige myndigheter å gi opplysninger til barneverntjenesten, jf. Barnevernloven § 6-4 annet ledd. Opplysningsplikt etter pålegg er også begrenset til forhold som faller inn under beskrivelsene i §§ 4-10, 4.11, 4-12 og 4-24.

Opplysningsrett

I visse situasjoner har man en adgang til å gi opplysninger til andre instanser. For barneverntjenesten følger denne adgangen av barnevernloven § 6-7 tredje ledd, jf. forvaltningsloven § 13b nr. 5 og 6. Den sier at opplysninger til andre forvaltningsorgan kan bare gis når det er nødvendig for å fremme barneverntjenestens oppgaver, eller for å forebygge vesentlig fare for liv eller alvorlig skade for noens helse. Barneverntjenesten har også adgang til å gi opplysninger til andre når opplysningene brukes til det formål de er innhentet for.

Dette følger av forvaltningsloven § 13 b nr. 2.

Avvergelsesplikt

Avvergelsesplikten er i likhet med meldeplikten en selvstendig og individuell plikt til å handle av eget tiltak. Hver enkelt må selv foreta en skjønnsmessig vurdering av faren for overgrep. Den som forsettlig unnlater å oppfylle avvergelsesplikten, kan straffes med bøter eller fengsel. De avveininger man gjør, bør derfor nedtegnes skriftlig.

Kjønnslemlestelse og avvergelsesplikten

Avvergelsesplikten har kjønnslemlestelse spesifikt hjemlet i § 2 Lov om forbud mot kjønnslemlestelse. Etter omstendighetene inntreder både opplysningsplikt og plikt til å avverge overgrepet. Lov om forbud mot kjønnslemlestelse trådte i kraft 1. januar 1996. Straffenivået er senere blitt skjerpet. Loven fikk i 2004 en tilføyelse som pålegger helsepersonell og blant andre ansatte i barnehager, skoler, trossamfunn og religiøse

ledere i trossamfunn en plikt til å prøve og avverge en forestående kjønnslemlestelse. Brudd på denne plikten kan straffes med bøter eller fengsel i inntil et år.

Sentrale tjenester som er viktige i arbeidet mot vold i nære relasjoner

Ansatte i Larvik kommune

Ansatte som handler ved bekymring er antagelig det som i størst grad kan bidra til å forebygge vold i nære relasjoner. Etter Lov om barneverntjenester § 6-4 har **alle offentlig ansatte** opplysningsplikt til barneverntjenesten. Plikten gjelder både i situasjoner hvor barneverntjenesten etterspør opplysninger som ledd i sin utredning av en sak etter barnevernloven etter anmodning, men også i situasjoner hvor offentlig ansatte selv oppdager forhold som man mener at barneverntjenesten bør undersøke av eget tiltak. Dermed har alle offentlig ansatte en selvstendig opplysningsplikt til barnevernet når det er grunn til å tro at et barn blir mishandlet i hjemmet eller det foreligger andre former for alvorlig omsorgssvikt.

Barneverntjenesten er gitt et særlig ansvar for å sikre at barn som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid. For å kunne ivareta dette ansvaret overfor barn som utsettes for vold i familien, er barneverntjenesten avhengig av å motta opplysninger fra andre som kjenner barnets situasjon.

Helsepersonell: Opplysningsplikten til barnevernet, både etter anmodning og etter eget tiltak, gjelder også for en rekke yrkesutøvere med profesjonsbestemt taushetsplikt, blant annet helsepersonell. Meldeplikt til politiet er for helsepersonell regulert i straffelovens § 139 og i helsepersonellovens § 31.

Politiet

Vestfold politidistrikt prioriterer saksfeltet vold i nære relasjoner høyt. Straffesakene etterforskes ved lokal driftsenhet og det er utpekt lokal kontaktperson. Politidistriktets fagkoordinator for vold i nære relasjoner, seksuelle overgrep og forebyggende politiarbeid kan kontaktes for drøfting av saker, informasjon om sikkerhetstiltak og andre hjelpeinstanser. For drøfting av voldssaker kontaktes leder for voldsavsnittet. For drøfting av saker vedrørende ungdom under 18 år, kontaktes leder for ungdomsteam. Vedrørende drøfting av saker som omhandler seksuelle overgrep kontaktes leder for SO-teamet. Politiet oppretter sak ved bruk av offentlig påtale når det innkommer melding om vold i nære relasjoner. Barnevernet/ barnevernvakten skal alltid varsles når politiet er på slike oppdrag (presisert i polititjenesteinstruks § 12-4).

Mulige tiltak fra politiet:

- Søknad om besøksforbud: Besøksforbud er et tiltak for å verne voldsutsatte i en akutt situasjon. Brudd på besøksforbud er straffbart og vedkommende vil bli vurdert pågrepet
- Mobil voldsalarm: Voldsalarm bør kunne utleveres innen 24 timer. Tiltaket er et midlertidig tilbud av 3 måneders varighet. Forlengelse er mulig, det vil da foretas ny og utvidet trusselvurdering. Tiltaket er ment forebyggende, slik at voldsutøver vil bli orientert om at alarm er utlevert

Bistand av advokat

Ofre for vold i nære relasjoner vil som regel ha rett til bistand av advokat. En samtale med advokat før innlevering av anmeldelse til politiet er å anbefale. Voldsofre kan, dersom saken er anmeldt, søke voldsoffererstatning fra staten. Skjema kan fås hos politiet.

Melding til politiet

Alle har plikt til å hindre visse former for kriminalitet gjennom å anmelde eller på annen måte avverge forholdet, jf. straffeloven § 139. Denne avvergeplikten går foran lovbestemt taushetsplikt. For helsepersonell er denneplikten også omtalt i helsepersonelloven § 31.

Nettside: politiet.no/rad/vold-i-naere-relasjoner/

Telefon Politiets støttesenter for kriminalitetsutsatte: 800 40 008

Telefon Larvik politistasjon / Sør-Øst politidistrikt: 33 34 44 00

Krisesenteret Vestfold

Krisesenteret i Vestfold har som formål å bistå kvinner, menn og barn utsatt for vold i nære relasjoner- og partnervold. Krisesenteret er et midlertidig bo- og beskyttelsestilbud. Krisesenteret har også et eget dagtilbud ved senteret, hvor voksne og barn kan få tilbud om samtaler. Krisesenteret ligger i Tønsberg, og dekker Vestfoldkommunenes lovpålagte Krisesentertilbud. Krisesenteret er bemannet hele døgnet.

Telefon: 33 35 91 91

Nettside: krisenett.no

Barnevernvakta

Barnevernvakta i Vestfold er en interkommunal akuttberedskap for barneverntjenestene i Vestfold politidistrikt. Barneverntjenestene har organisert sin akuttberedskap på kveld, natt og helg gjennom interkommunalt samarbeid, med Tønsberg kommune som vertskommune. Barnevernvakta i Vestfold er lokalisert på Tønsberg politistasjon. Barnevernvakta har åpent på kveldstid fra kl. 16, og på natt og dagtid i helgene og helligdager.

Telefon: 33 31 02 03

Nettside: barnevernvakten.no

Alarmtelefonen for barn og unge

Alarmtelefonen er en gratis nødtelefon for barn og unge. Barn, unge, foreldre og andre som er bekymret for et barns situasjon kan kontakte alarmtelefonen for å formidle sin bekymring og behov for hjelp. Nødtelefonen er åpen når barneverntjenestene er stengt. Alarmtelefonen fungerer som et supplement til det kommunale barnevernet og Barnevernvakta i Vestfold.

Når Barnevernvakta i Vestfold er åpen, settes telefonene automatisk over til dem.

Telefon: 116 111

Nettside: 116111.no

Senteret mot incest og seksuelle overgrep (SMISO) i Vestfold

Senter mot incest og seksuelle overgrep i Vestfold er et lavterskeltilbud basert på prinsippet om hjelp til selvhjelp som hjelper seksuelt misbrukte personer, incestutsatte og deres pårørende på veien til et bedre liv. Senteret er en privat stiftelse og het tidligere Incestsenteret i Vestfold, men byttet navn til Senter mot incest og seksuelle overgrep i Vestfold (SMISO Vestfold) i september 2020.

SMISO har døgnåpen telefon, midlertidig bo-opphold, enesamtaler, familiesamtaler og ulike gruppetilbud.

Telefon: 33 35 77 77

Nettside: smiso-vestfold.no

Statens Barnehus i Sandefjord

Statens Barnehus tilrettelegger dommeravhør og medisinske undersøkelser og koordinerer det tverrfaglige samarbeidet etter henvisning fra politiet. Barnehuset tilbyr også oppfølging og behandling og har tilbud om rådgiving og konsultasjon til offentlige aktører og privatpersoner. Barnehuset er et tverrfaglig kompetansesenter for barn, ungdom og voksne personer med utviklingshemming som har vært utsatt for eller er mistenkt utsatt for vold eller seksuelle overgrep. Barnehuset er også for de som har vært vitne til vold eller seksuelle overgrep. Statens barnehus Sandefjord dekker fylkene Buskerud, Vestfold og Telemark. På barnehuset gjennomføres tilrettelagt avhør, det vil si et lyd- og bildeopptak av barnet forklaring.

Telefon: 474 89 933

Nettside: statensbarnehus.no/barnehus/statens-barnehus-sandefjord

Ambulerende voldtektsmottak i Vestfold. SO – teamet, fra 14 år

Overgrepsmottaket i Vestfold er tilbud for kvinner og menn over 14 år, som nylig har vært utsatt for seksuelt overgrep, voldtekt, voldtektsforsøk eller lignende seksuelle krenkelser. Overgrepsmottaket tilbyr akutt behandling og rådgivning. Tilbudet er gratis og åpent hele døgnet.

En kan ringe overgrepsmottaket hele døgnet alle dager: **116117** eller **33 48 20 30**.

En kan også kontakte legevakten, fastlegen din eller politiet. Politi: **112**

Familievernkontoret

Familievernet er en nasjonal tjeneste for familier som kan ha nytte av litt ekstra støtte og hjelp. Alle som opplever vansker, konflikter eller kriser i familien kan få tilbud om behandling og rådgiving fra familievernet. Familievernkontorene tilbyr også grupper og kurs.

Tilbudet på det lokale Familievernkontoret varierer og endres. For aktuell informasjon om tilbud sjekk nettside.

Telefon: 33 48 22 50

Nettside: [familievernkontoret i Søndre Vestfold](http://familievernkontoret.i.søndre.vestfold.no)

Alternativ til vold (ATV) Vestfold

ATV Vestfold har primært et behandlingstilbud til kvinner og menn over 18 år, som utøver vold i nære relasjoner. ATV Vestfold gir informasjonssamtaler til partner og barn av den som går i behandling, for å gi et

innblikk i hva voldsterapi er. I informasjonssamtaler vil en få kunnskap om hvilke reaksjoner som er vanlige etter å ha levd med vold og annen informasjon som kan være nyttig.

I forbindelse med et behandlingsløp tilbyr ATV Vestfold også samtaler til partner og barn, for bearbeiding av å ha levd med vold. Partnere kan hvis de ønsker, delta i en gruppe med andre som er utsatt for vold.

ATV Vestfold tilbyr også foreldreforbereidende kurs mot vold. Dette er et kurs for de som har vokst opp med vold i familien, og som kjenner en usikkerhet knyttet til hvordan disse opplevelsene påvirker en som forelder.

Tilbudet på det lokale ATV-kontoret varierer og endres. For aktuell informasjon om tilbud sjekk nettside.

Telefon (mandag-fredag 09:00-15:00): 452 33 104

Nettside: <http://atv-stiftelsen.no/avdeling/vestfold/#>

Tannhelsetjenesten

Tannhelsetjenesten og barnevernstjenesten har årlige samarbeidsmøter der prosedyrer for bekymring og samarbeid rundt barn som bekymrer er tema. Det er inngått en samarbeidsavtale mellom tjenestene.

Røde Kors-telefon om tvangsekteskap og kjønnslemlestelse

Røde Kors telefonen er en nasjonal informasjonstelefon. Oppgaver er å gi informasjon og veiledning knyttet til tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og andre former for æresrelatert vold, både til utsatte og til ansatte i hjelpeapparatet.

Telefon (hverdager 09.00-16.00): 815 55 201

Nettside: rodekorstelefonen.no

Kompetanseteamet mot negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse

Kompetanseteamet er et landsdekkende tverretatlig fagteam som bistår hjelpeapparatet i konkrete saker som omhandler negativ sosial kontroll, tvangsekteskap, kjønnslemlestelse eller andre former for æresrelatert vold.

Kompetanseteamet veileder både første- og andrelinjetjenestene, for eksempel politi, barnehager, skoler, asylmottak, helsestasjon, barneverntjenesten, krisesentre, norske utenriksstasjoner og UDI.

Utsatte over 18 år kan også ta kontakt for å få hjelp.

Telefon (mandag-fredag kl 9:00-15:00): 478 090 50

Nettside: [Kompetanseteamet mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og negativ sosial kontroll](#)

Vern for eldre

Vern for eldre – Nasjonal kontakttelefon ble etablert i 2008. I Vern for eldre møter en fagfolk som har tid til å

lytte og som har kunnskap om og forståelse av hva overgrep og krenkelser mot eldre innebærer. Vern for eldre gir støtte, råd og veiledning og informerer om aktuelle hjelpeinstanser ved behov.

Telefon (mandag-fredag kl 9:00-15:00): 800 30 196

Nettside: vernforeldre.no

Fagteam for forebygging av negativ sosial kontroll og æresrelatert vold

IMDis fagteam bidrar til å styrke kompetansen om negativ sosial kontroll og æresrelatert vold på skoler som ikke har minoritetsrådgivere, i flyktningstjenester, NAV, voksenopplæringer og andre hjelpetjenester. I tillegg bidrar fagteamet til å gjøre andre særskilte hjelpetjenester mer kjent.

Minoritetsrådgivere

Minoritetsrådgivere skal bidra til at flere barn og unge som står i fare for, eller utsettes for, negativ sosial kontroll, æresrelatert vold, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse får råd, veiledning og oppfølging i tråd med sine behov og rettigheter.

Minoritetsrådgivere gir råd og veiledning til enkeltpersoner, driver forebyggende gruppetiltak for å bevisstgjøre elevene om rettigheter og valg og bidrar til å heve kompetansen til ansatte i ulike hjelpetjenester. Integrering- og mangfoldsdirektoratet har fagansvaret for ordningen, men minoritetsrådgiverne har sitt daglige virke på utvalgte skoler.

Alle ansatte i Larvik kommune kan kontakte en av minoritetsrådgiverne i fylket for å drøfte og få bistand i enkeltsaker.

Her finner vi en oppdatert oversikt over nærmeste minoritetsrådgivere: <https://www.imdi.no/negativ-sosial-kontroll/minoritetsradgivere-pa-ungdomskoler-og-videregaende-skoler/>

Nora - Nettportal om negativ sosial kontroll

Portalen retter seg primært mot ungdom. Portalen formidler historier fra virkeligheten om unge som lever under press og gir informasjon om rettigheter og hvem man bør kontakte for å få hjelp. Nettportalen formidler også veiledningsmateriell og undervisningsressurser for ansatte i hjelpetjenestene.

Nettside: imdi.no/nora/

Kilder og referanser

- Aakvaag, H. F., & Strøm, I. F. (Red.) (2019). Vold i oppveksten: Varige spor? En longitudinell undersøkelse av reviktimisering, helse, rus og sosiale relasjoner hos unge utsatt for vold i barndommen. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. (Rapport 1/2019).
- Alternativ til Vold (2011). Sluttrapport for «Bryt voldsarven» 2010-2011.
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (2021a). Levekårsstatus for personer med nedsatt funksjonsevne. Trygghet og rettssikkerhet. https://bufdir.no/Statistikk_og_analyse/status_nedsatt_funksjonsevne/Rettssikkerhet/
- Bredal, A. (2020). «Minoritetsnorske og majoritetsnorske kvinners erfaring med partnervold» i Bredal, A., Eggebø H. & Eriksen, A. (Red.). Vold i nære relasjoner i et mangfoldig Norge (2020). Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Dyrevernalliansen (2016). Hjelp når det trengs aller mest – sammenhengen mellom vold mot dyr og vold mot mennesker. Rapport 2016. https://dyrevern.no/app/uploads/2019/10/Vold_mot_dyrogmennesker_2016.pdf
- Egge-Hoveid, K. (2017). Utsatthet for lovbrudd i Vrålstad, S. & Wiggen, K. S. (red.) (2017). Levekår blant innvandrere i Norge 2016, SSB rapport 2017/13.
- Justis- og beredskapsdepartementet (2021). Frihet fra vold. Regjeringens handlingsplan for å forebygge og bekjempe vold i nære relasjoner 2021–2024. Justis- og beredskapsdepartement.
- KUN, Frihetsteater & RVTSSør (2020). Hvem vil du være? Grensene mellom positiv og negativ sosial kontroll. En dialogbasert veileder. <https://rvtssor.no/aktuelt/290/hvem-vil-du-vaere/>
- Kunnskapsdepartementet (2021). Frihet fra negativ sosial kontroll og æresrelatert vold (2021-2024). Kunnskapsdepartement.
- Mossige, S. & Stefansen, K. (red.) (2007). Vold og overgrep mot barn og unge. Oslo: NOVA rapport nr. 20/07.
- Mossige, S. & Stefansen, K. (red.) (2016). Vold og overgrep mot barn og unge. Omfang og utviklingstrekk 2007–2015. Oslo: NOVA rapport nr. 5/16.
- NOU 2020: 17 «Varslede drap?» Partnerdrapsutvalgets utredning.
- Rasmussen, I., Strøm, S., Sverdrup, S. & Vennemo, H. (2012), Samfunnsøkonomiske kostnader av vold i nære relasjoner, Oslo: Vista analyse Rapport 2012/41.
- Sandman, C.A., Davis, E.P., Buss, C., Glynn, L.M. (2012). Exposure to prenatal psychobiological stress exerts programming influences on the mother and her fetus. *Neuroendocrinology*. 2012; 95(1):1-14.
- Sandmoe, A., Wentzel-Larsen, T. & Hjemdal, O. K. (2017). Vold og overgrep mot eldre personer i Norge: En nasjonal forekomststudie. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. Rapport 9/2017.
- Shay-Zapfen, G. & Bullock, L (2010). Impact of intimate partner violence on maternal child health. *MCN, American Journal of Maternal Child Nursing*. 2010; 35(4): 206-12.
- SSB (2019). Utsatthet og uro for lovbrudd, levekårsundersøkelsen. <https://www.ssb.no/vold>

- Thoresen, S. & Hjemdal, O. K. (Red.) (2014). Vold og voldtekt i Norge. En nasjonal forekomststudie av vold i et livsløpsperspektiv. Oslo: Nasjonalt kunnskapscenter om vold og traumatisk stress.
- Torvik, F.A. & Rognmo, K.(2011). Barn av foreldre med psykiske lidelser eller alkoholmisbruk, FHI-rapport 2011/4.
- Vrålstad, S. & Wiggen, K. S. (red.) (2017) Levekår blant innvandrere i Norge 2016, SSB rapport 2017/13.
- Øverlien, C. (2012). Vold i hjemmet – barns strategier. Universitetsforlaget